

מראי מקומות- בבא בתרא י"ז

הרי לעולם כל ניוזקין אלו לכאור' נכללים הם בד' אבות נזיקין. וכ' הנתיבות (קנ"ה, י"ח) "דהד' אבות נזיקין אינו חייב עליהן רק כשאפשר להחזיק ברשותו ובשמירה שלא יזיקו, דאז רחמנא חייבי' בשמירה, וכשלא שמרו חייבין בתשלומין, אבל הני דחשיב בפ' לא יחפור, הוא באופן דכשיתחייב לשלם ההיזק אין אפשרות לו לעשות תשמיש זה ברשותו כלל, ויתבטל תשמיש זה מרשותו, כיון דא"א כלל בעשי' ובשמירה, ובביטול רשות לא חייבי' רחמנא".

והוסיף בשיעורי ר' שמואל (ב'), דלפ"ז יש לבאר דמה דס"ל להשו"ע (ח"מ קנ"ה, ל"ג) דהיכא דסמך ולא הרחיק הרי דינו הוא להתחייב, אף דאינו נכלל בהד' אבות נזיקין, היינו משום דכיון דחייב להרחיק (או משום גירי דילי', או משום דיני נזקי שכנים, אבל לא בעצם מהלכות מזיק), א"כ שוב ליכא טענה דאינו מחוייב לבטל מתשמישו לצורך שמירת מזיקו, דשפיר צריך לבטל, שהרי חז"ל גזרו עליו דחייב. וממילא, כיון דאינו יכול לטעון כן, ממילא הרי חזר להיות ממון המזיק ממש, ושפיר נתחייב עליו.

(ה) **א"כ הרחיק וכו'-** יש לע' אם דין זה דצריך להרחיק הוא מדאורייתא או מדרבנן. וע' בביאור הגר"א (ח"מ קנ"ה, ח'), בענין ספק בהרחקה, דס"ל להרמב"ם דחייב להרחיק מספק, והרא"ש ס"ל דא"צ, כ' הגר"א דס"ל להרמב"ם דכיון דמן התורה נזיקין אסור, אזלי' לחומרא, והרא"ש ס"ל דכיון דענין ממוני הוא, א"כ אזלי' לקולא. אבל עכ"פ משמע דלפי הגר"א כ"ע מודו דדין הרחקה ניוזקין הוא דין דאורייתא.

(ו) **א"כ הרחיק- פי' רש"י,** מפני שהחפירה הסמוכה לבור מחלשת כותלי הבור ומרפה אותן. וכ' המהר"ם דמשמע מדבריו דאפי' בלא מיא צריך להרחיק ג' טפחים. אבל תוס' כ' דכל דיני הרישא מיירי בענין היזק של מים, ומה דאמרי' בגמ' (לקמן עמוד ב') דכל מרא ומרא דקא מחית, היינו לומר שמאותה השעה מתחיל ההיזק, וכיון דבתחלת ההיזק

(א) **שלשה לא שלט בהן יצר הרע... דכתיב בהו** בכל מכל כל- ביאר המהר"ל (חי' אגדות, ד"ה ולפיכך), דיצר הרע הוא ענין של העדר, כי לא היו האבות כמו שאר אדם פרטיים, שהרי אין האב נכנס בגדר הבן, דהבן הוא חלק ואין האב חלק, ואין חסרון נמצא בדבר כללי, ולכן שפיר נרמז במה דכתיב בכל מכל כל, דענינים של כלל הם, ולכן לא הי' בהם יצר הרע. ומה דדוד נכלל בזה לחד לישנא, היינו משום דדוד הי' אב למלכות.

(ב) **ויש אומרים אף דוד, דכתיב ולכי חלל בקרבי- הק' המהרש"א** (טז: ד"ה ג'), איך שייך לומר שלא הי' לדוד יצר הרע, הרי הי' מעשה דבת שבע. ותי' דמסיק במס' שבת דלא חטא בזה [אולם לכאור' עדיין ק', הרי נניח דלא חטא באשת איש, אולם ודאי הי' שם איזה חטא, שהרי נענש בשביל מעשה זו, וצ"ע]. עוד הק' ממה דאי' דקיבל דוד לשון הרע, וזה הי' אחר רוב שנותיו. וכ' דיצר הרע דאמרי' כאן היינו יצר הרע דע"ז ועריות, וכדמצינו דיצר דע"ז ועריות נקרא יצר הרע. וכ' המהר"ל (חי' אגדות, ד"ה ואף דוד) דמה שלא ק' מעשה דבת שבע, היינו משום דבזה לא הי' היצר הרע שולט מאליו, אלא הי' נסיון מאת הקב"ה, ואי"ז נחשב דשולט בו יצר הרע.

(ג) **ארבעה מתו בעטיו של נחש- הק' תוס'** בשבת (נה:), הא כתיב אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא, ותי' דברוב בני אדם קאמר. וע"ע במהרש"א שם, דהק' ומי עדיפי הני ממשה ואהרן, ותי' דהני לא הוו חשיבי כותייהו דמשה ואהרן, וגם לא חטאו [ולכאור' יש לדייק כדברי המהרש"א ג"כ מדברי הקרא גופא, דכתיב דאין צריך בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא, ולכאור' זהו מיותר, הרי כל הפסוק בא לומר דכל אדם חוטא, ומה הוסיף במה דכתיב יעשה טוב. וי"ל ע"פ דברי המהרש"א, דאי"ז באקראי דהחשובות טפי בעולם לא היו ניצולים מחטא, דכדי לעשות הטוב היותר בעולם, או להיות מהאבות, או להנהיג כלל ישראל במדבר, או להיות מלך בישראל, ודאי אין שייך לעשות כן ולא לעשות שום חטא כלל].

לא יחפור

(ד) **לא יחפור אדם, וכו'-** יש לע"י בכל דיני הרחקה ניוזקין, למה אינו חייב מדין מזיק ממש, ולמה יש אופנים שאינו חייב להרחיק,

שהק' על שי' תוס', למה יהי' צריך להרחיק ו' טפחים מן המיצר, הרי לכאור' אינו מזיק אלא מה שהוא ברשותו, שהרי הג' טפחים של כותל הבור ברשותו הם, ומהכ"ת דאינו יכול להזיק את שלו, ומהכ"ת שהוא חייב ליתן משלו כותל לבור של חברו. ותי' דכשחופר פחות מו' טפחים לבור, מזיק אף הכתלים שבצדי הבור, והכתלים שבצדדים ברשות חברו הן.

(ט) **כי פליגי בשדה שאינה עשוי' לבורות- פי' הריטב"א, דס"ל לאביי דכיון דאינה עשוי' לבורות, א"כ מילתא דלא שכיחא היא, וא"כ אין צריך להרחיק משום מלתא דלא שכיחא. ורבא ס"ל דע"י מה שהראשון עשה בור, הרי הוא עושה השדה עכשיו שהוא עשוי' לבורות [וצ"ע בדיוק הסברא בזה].**

(י) **אביי אמר סומך אפי' לרבנן... ורבא אמר אינו סומך, ואפי' לר' יוסי וכו'- פי' החזון איש (ב"ב י"א, ג'), דנח' אביי ורבא בתרתי, נח' בשי' ר' יוסי, דאביי ס"ל דאי"ז נחשב גירי דילי', ולכן לפי ר' יוסי ודאי אינו חייב להרחיק. והוסיף אביי דאפי' לרבנן אינו חייב להרחיק, מכיון דהניזק אינו לפנינו עכשיו, ממילא אף לרבנן אינו חייב להרחיק, אף דס"ל דצריך להרחיק גם אינו גירי דילי' [ומדוייק מדברי אביי דאינו חולק רק מטעם זה השני (דבעצם הי' שייך לומר דמטעם זה חולק אף אם גירי דילי' הוא לר' יוסי), דא"כ לא הי'ל לומר אפי' לרבנן, דמשמע דבלא רבנן, דהיינו בשי' ר' יוסי, כבר יש מקום לומר דאי"צ להרחיק, אלא ע"כ דס"ל דמטעם גירי דילי' ג"כ יש מקום לפוטרו, דאי"ז גירי דילי']. ורבא ס"ל דמלבד דחולק על מה שאמר אביי בדעת רבנן, אלא דאף דאין הניזק לפנינו, מ"מ יש מקום לומר שיהי' צריך להרחיק מדין הרחקת ניזקין, גם בשי' ר' יוסי חולק, וס"ל דשפיר נחשב גירי**

דילי', כיון דכל מרא ומרא וכו'. [וגם מבואר בתוס' דס"ל דנח' בתרתי, דכשהגמ' הק' לקמן מהא דמרחיקין את הגפת, הק' תוס' דמהו הק' לרבא, הרי סברת רבא הוא משום כל מרא ומרא, וכו'. ותי' דרבא אמר כן אליבא דר' יוסי, וכאן הק' אליבא דרבנן. ומבואר דאפי' מלבד מה דחולק רבא מדין כל מרא ומרא, יש כאן עוד מח' בשי' רבנן בדיון ניזק שאינו בפנינו עכשיו אם צריך להרחיק ממנו או לא.]

(יא) **ורבא אמר אינו סומך, ואפי' לר' יוסי... אבל הכא אמר לי' כל מרא ומרא דקא מחיית, וכו'- כ' בעליות דר' יונה דגם בלישנא קמא לכאור' הי' יכול לומר כן, דלפי רבא אף ר' יוסי מודה משום דכל מרא ומרא דקא מחיית, וכו',**

הו' גירי דילי', מודה ר' יוסי. ולכאור' צ"ב, אפי' אם בשעת תחלת ההיזק מתחיל בדבר שהוא הי' גירי דילי', אבל עיקר ההיזק אינו גירי דילי', וא"כ למה יהי' ר' יוסי מודה דצריך להרחיק ג' טפחים. וכ' הדרישה (חו"מ קנ"ה, י"ח) בביאור סברת תוס', דכיון דע"י כל מרא ומרא מרפה לארעא, ממילא כשאח"כ בא המים לתוכה, נמצא דהמים יכול להזיק בורו של חברו, דבלא ריפוי של הקרקע לא הי' המים יכולין לצאת כ"כ ולהזיק בורו של חברו, וא"כ שפיר נחשב גירי דילי' ע"י הכאת מרא, דע"יז גם היזק המים הוא חשיב גירי דילי' [ויש לעי' אם משמע מדבריו מלשון התוס'].]

(יז) **וליתני מבורו של חברו- פי' רש"י, ואנא ידענא דמכותל קאמר, דאי מחלל בורו קאמר, אי"ז כונס לתוך שלו כלום. והק' הרמב"ן, דלמא אי הוה אמרי' הכי ה"א דמיירי דהראשון סמך, וחי' התנא דצריך להרחיק זה ג' טפחים מבורו של חברו, נמצא דאם באו בבת אחת לחפור, כ"א יהי' צריך להרחיק רק טפח וחצי. וא"כ, כיון דאין מוכח דחבירו הרחיק ג' טפחים, שפיר הי' צ"ל דצריך להרחיק ג' טפחים מכותלו של חברו, ולא סגי לומר בבורו. ותי' דזה אינה קושיא, דהדין הוא דהיכא דסמך א' מהן, חבירו אינו צריך להרחיק אלא חצי שיעור ההרחקה (וכשיטה דס"ל כן לקמן בסמוך, אבל יש ראשונים שחולקים ע"ז, ע"ש). וא"כ, אם הי' קתני במתני' דצריך ליכנס לתוך שלו ג' טפחים, היינו ידעי' דדין הרחקה הוא ג' טפחים מכותל של חברו (וע"ע ברש"י להלן שג"כ נתעורר בקו' זו, וע"ש מש"כ לתרץ).**

(יח) **אביי אמר סומך- ע' בתוס' (ד"ה מכותל), דכ' דלפי אביי דראשון מותר לסמוך, אז היכא דבאמת סמך הראשון אל המיצר, צריך השני להרחיק כל הו' טפחים, וכן הביא הרמב"ן מהרמב"ם (שכנים ט', י'). אבל עוד הביא הרמב"ן מיש שפירשו דחולקים ע"ז, וס"ל דאין השני חייב להרחיק מן המיצר אלא ג' טפחים, ואין קדימת הראשון מועלת לו אלא שאין חברו יכול לומר הרחק בורך, אבל לעולם אין מחייבין את האחרון להרחיק אלא ג' טפחים כדינו. וע' בנתיבות (קנ"ה, י"ב)**

אלא דהמתין עד לישנא בתרא, שהוא מסקנא
דשמעתתא, ושם מבארים דברי רבא, וסליק
טעמא לתרי לישני. אבל עוד כ' באו"א, דאין
שייך סברא דכל מרא ומרא בשדה שאינה
עשוי' לבורות, דכיון שאינה עשוי' לבורות,
ס"ל לר' יוסי דאין שייך להיות גירי דילי',
שהרי עכשיו אין שדה זו שייך כלל להיזק זה,
ורק אח"כ, כשחופר בור, יהי' שייך להיזק זה,
ולכן לפי ר' יוסי ודאי בכה"ג אי"צ להרחיק.
אבל בשדה העשוי' לבורות, כיון דכל מרא
ומרא וכו', ממילא שייך לומר דמזיק השדה
עכשיו, ושפיר חייב להרחיק.